

magyar irodalomba, és csak ez az áttekintés teszi lehetővé azt, hogy a Pán-mítosz képében felismerjük a világirodalom egyik leghosszabb életű, évezredek termékeny tévedését.

NÉMETH GYÖRGY

A Pán-vitában megjelent cikkek

- o.: *Kakukfüvek*. Költemények. Írta Czóbel Minka. Budapesti Szemle 312. szám (1902) 470–475
- Tóth Béla: *Nyílt levelek a szerkesztőhöz I*. Budapesti Szemle 313. szám (1903) 155–156.
- Márton Jenő: *Pán halála*. EPhK, 27 (1903) 268–269.
- Gulyás Pál: *Pán halála*. EPhK, 27 (1903) 523–524.
- Gyulai Ágost: *Még egyszer Pán halála*. EPhK, 27 (1903) 524–527.
- Gábor Andor: *Pán halála*. EPhK, 27 (1903) 898–899.
- Gálos Rezső: *A Pán-mythosz*. EPhK, 29 (1905) 897.
- Vegyesek. EPhK, 32 (1908) 408–409.
- Binder Jenő: *Pán halála*. EPhK, 35 (1911) 305–313.
- Binder Jenő: *Pán halálához*. EPhK, 35 (1911) 779–781.
- Gálos Rezső: *G. A. Gerhard: Der Tod des großen Pan*. Heidelberg, 1915. EPhK, 40 (1916) 260–263.

A MAGYAR LA FONTAINE-KÉP VÁLTOZÁSAI

Az utóbbi másfél évtizedben megújuló irodalomelméleti és komparatistikai kutatások – így többek között Hans Robert Jauss, illetve Dionýz Ďurišin tanulmányai – mutattak rá a befogadás szempontjának fontosságára az irodalmi kapcsolatokban. Vonatkozik ez az egyes alkotónak a különböző korokban kialakult, egymástól sokszor nagyon eltérő megítélésére is. Az így kialakított értékelések legalább ugyanannyira jellemzőek az értékelőre, mint az értékelt szerzőre: a recepció társadalom- és művelődéstörténeti körülményei tükröződnek bennük. Az alábbiakban – egy hosszabb tanulmány részeként – a magyar kritikai életben kialakult La Fontaine-képről s annak változásairól szeretnénk számot adni, ezért nem a versfordítások szorosán vett stilisztikai kérdéseivel, hanem a költő személyiségének rajzával foglalkozunk.

La Fontaine művei a 18. század folyamán kezdenek ismertté válni Magyarországon. A jezsuita Geiger Mátyás 1772-ben Sopronban előadott, *Ésope au Collège* című (franciául írt) iskoladrámájában az egyik ezopuszi mese címét La Fontaine-től kölcsönzi,¹ a szabadgondolkodó Galántai Fekete János pedig 1781-ben Genfben kiadott versgyűjteményének (*Mes Rapsodies*) előszavában az általa követett minták között La Fontaine sikamlós széphistóriáit is megemlíti. A *Mesék* első magyar fordítói a külföldi egyetemeket megjárt s ott franciás műveltséget is szerzett protestáns értelmiség soraiból kerülnek ki: Ráday Gedeon,² Kovács Ferenc,³ Hatvani István (aki nem tévesztendő össze a neves fizikussal),⁴ valamint Péczeli József. La Fontaine-fordításaik és -átdolgozásaik közül egyedül Kovácséi nem jelentek meg nyomtatásban, ám valószínűleg hatottak Péczelire, hisz a ma már eléggé ismeretlen Kovács Ferenc jóbarátja volt a komáromi lelkésznek, s levelezésben állott vele.

A református fordítók La Fontaine-képéről mindenekelőtt Péczeli munkája tanúskodik: a francia költőről ő rajzolta meg hazánkban az első portrét, 1788-ban megjelent meséinek előszavában. A kötetet – annak címlapja és bevezetése szerint – „az olvasásban gyönyörködő”, a hazát és az „anyai nyelvet” szerető ifjaknak kedvéért adta ki. Ez a hazafiúi és nyelvművelő szándék a protestáns lelkész erkölcsnevelő törekvéseivel párosul, amit már a könyv címében is hirdet: művét *Haszonnal mulattató mesék*nek nevezi. Magától értetődik, hogy a francia költő életéből olyan epizódokat ragad ki, amelyek megfelelnek a kiadvány jámbor céljainak, ugyanakkor pedig sok mindent kénytelen elhallgatni, hisz La Fontaine egyénisége nem különösen példázza a keresztény erkölcs előírásait. Ezért hangsúlyozza Péczeli olyan erősen a költő öregkori megtérését, utolsó korszakának vallásosságát: e vallásosság az életpálya fejlődésében inkább végső állomásnak, kiteljesedésnek tűnik, mintsem törésnek.⁵ Egy szót sem szól viszont arról, milyen szkeptikus volt a francia költő a házasság intézményét illetően, ehelyett azt emeli ki, hogy La Fontaine a fővárosból gyakran hazautazott feleségéhez, kikérni annak tanácsait. A házastársak különélését Péczeli így mentegeti: „Noha szerette [feleségét], de mégis Párisban a Tudósok

¹ „*Les Grenouilles qui demandent un Roi*”

² *A mezei prücsök, A békáról, A róka és a holló*

³ Munkásságára nézve ld. Császár Elemér: *Kovács Ferenc irodalmi hagyatéka*. ItK, 1918. 208–223, 299–315, 423–426.

⁴ Hatvani István: *Mesék*. Debrecen, Szigethy Mihálynál, 1799.

⁵ Péczeli József: *Haszonnal mulattató mesék*. Győr, Streibig József, 1788. 44.

seregében kívánván lakni s nem szenvedhetvén szabadságának legkisebb részben való megtsonkulását is, amely a házassági életben tsaknem elkerülhetetlen, többnyire külön lakott tőle.”⁶ A szabadságszeretetnek ilyen méltányolása már a felvilágosult papra vall, s nem véletlen, hogy több mint százötven évvel később Radnóti Miklós a Péczeli által megrajzolt La Fontaine-képnek éppen erre a vonására hivatkozik majd megértéssel.⁷

A 19. század folyamán a francia költőnek egyre újabb versei szólnak meg magyarul. Kis János 1805-ben kiadott kötetének két darabja,⁸ majd Versegly Ferenc 1806-ban publikált művének, a *Magyar Aglájának* hat költeménye⁹ La Fontaine átdolgozásának tekinthető, s mint Szauder József megállapítja, Fáy András állatmeséin is érződik a *Fables* hatása.¹⁰ Az első olyan magyar nyelvű könyv, amelyik kizárólag La Fontaine-verseket tartalmaz, 1840-ben jelent meg Lipcsében Lovász Imre tollából, a címe: *Száz mese száz képpel*. Valójában ez sem mindig szöveghű fordítás: a katolikus Lovász, valláserkölcsi és társadalmi szempontok miatt, sokat módosít az eredeti meséken, főleg azok tanulságain. Különösen szembetűnő ez olyankor, amikor papokról vagy szerzetesekről van szó, például Az egerek országgyűlése vagy A remetéskedő eger esetében. Lovász kiadványa így megfelel az előző században kialakított, vallásos La Fontaine-képnek.

Az eredetihez sokkal hűségesebb az a tíz versfordítás, amelyik Primóczi Szent-Miklóssy Alajosnak ugyancsak 1840-ből való, *Mesék* című kötetében található. Ez a Pesten kiadott könyv, a reformkorszak politikai harcainak légkörében, már a társadalmat bíráló La Fontaine-t is bemutatja, például Az elaggott oroszlán vagy az Ereklýeket vívő szamar, de különösen A származásával kérkedő öszvér történetében, amely a feudális címeket és kiváltságokat gúnyolja ki.

Szent-Miklóssy munkájával – jelenlegi ismereteink szerint – lezárul 19. századi La Fontaine-fordításaink története. A francia költő magyarországi népszerűségét megnehezítette, hogy a latinos műveltségű magyar

⁶ I. m. 41.

⁷ Jean de La Fontaine: *Válogatott mesék*. Radnóti Miklós fordítása. Bp. 1947. 7.

⁸ Kis János: *Gyermekek és ifjak bibliothekája*. Pest, 1805. (A két kutya, A ló és a darázs)

⁹ *A Baktai Paraszt* (Le Meunier, son Fils et l'Ane), *A tejáruló menyecske*, *A Barátság*, *Az Aténabeliek*, *Az Oroszlyány* (Le Lion abattu par l'Homme), *A kan macska* (Le Conseil tenu par les Rats)

¹⁰ Fáy András: *Állatmesék*. Bp. 1964. 251.

olvasóközönség sokáig jobban ragaszkodott az antik mintákhoz, Aiszóposzhoz, illetve Phaedrushoz. Ez a szemlélet tükröződik Szász Károly 1873-mas tanulmányában is: ő ekkor még kifejezetten hanyatlást lát La Fontaine meséiben, amelyek túlságosan aprólékosak, részletezők, szerzőjük sokat fecseg „az egyszerű és céljához siető aesopi mese szempontjából”.¹¹ Ebben az ítéletben továbbra is a művek erkölcsi kamatoztatásának tényezője a meghatározó elem: távol van még attól, hogy La Fontaine-ben a költőt lássa meg.

Új látásmód csupán Taine híres La Fontaine-tanulmányának hatására kezd kibontakozni Magyarországon. Ennek a tanulmánynak az ismerete először Greguss Ágostnál mutatható ki, amikor 1874-ben a francia poétáról mint „a gall szellem legkiválóbb megtestesülését”-ről beszél.¹² Taine felfogásának megismertetéséhez elsősorban a hosszú ideig hazánkban élő Auguste Rogeard járult hozzá, aki előadásaival és cikkeivel igyekezett népszerűsíteni nálunk a francia irodalmat. Az ő La Fontaine-je jól beleillik a kiegyezés után rohamosan fejlődő magyar polgárság életélvező liberalizmusába. 1876-ban tartott egyik előadásában,¹³ s főleg egy 1888-ban magyarul kiadott tanulmányában¹⁴ ugyanis Rogeard valóban a polgár szemszögéből közelíti meg témáját. Foglalkoztatják a költő anyagi ügyei, s megvédi őt az élődíség történetetlen vádjától, kifejtve az írók társadalmi helyzetét a 17. századi Franciaországban. La Fontaine-nek a szerzetbe való – egyébként nem hosszú ideig tartó – belépését olvasmányainak múltó hatásával magyarázza. Liberális felfogása leginkább a költő öregkori megtérésének bemutatásakor nyilvánul meg. Ezt a fordulatot ugyancsak társadalmi jelenséggént fogja fel: „A megtérés a 17-ik században általános tény. Mindenik szerző élete két részre oszlik: előbb kicsapongás, azután megtérés. Mindnyájan kicsapongók fiatal korukban, éppen, mint XIV. Lajos, és mindnyájan szenteskedéssel végzik életüket, mint a nagy király, ő volt a hangadó az egész századra nézve.” S ahogy La Fontaine megtér, az „nem minden pressió nélkül” történik „a szt. rochei vikárius részéről, ki az atya egyik barátjának fia volt, és akire ő, épen ezért bízva is volt.”¹⁵

Rogeard szabad szellemű, a társadalmi összefüggéseket figyelembe vevő felfogása nem egyedülálló jelenség a kor magyarországi szakirodal-

¹¹ Szász Károly: *Az aesopi meséről*. A Kisfaludy Társaság Évlapjai, IX. köt. (1873/74), 232.

¹² A Kisfaludy Társaság Évlapjai, X. köt. (1874/75), 7.

¹³ L.: Fővárosi Lapok, 1876. márc. 16.

¹⁴ Rogeard: *Képek a francia irodalomból*. Győr. 1888. 51–66.

¹⁵ I. m. 56.

mában, s így nem tekinthető egy idegen anyanyelvű publicista elszige-
telt véleményének. A filológus Barbarics L. Róbert, Péczeli kitűnő
ismerője, aki az Egyetemes Philológiai Közlöny lapjain hosszú vitát
folytatott Takáts Sándorral a komáromi lelkész meséinek forrásairól,
egy helyütt merész hangon jelenti ki: „épen nem példányképe a jó
férjeknek” La Fontaine, „kire nézve az egyház és állam rendőri intéz-
mények”.¹⁶

Az említettekhez képest viszont a hagyományosabb szellemet kép-
viseli Macher Edének 1891-ben megjelent doktori értekezése.¹⁷ Ezen
újra érezhetők a keresztény erkölcsi szemlélet fenntartásai. Elítéli a
költőt, mert nem talált örömet a családi életben, s mert a gondtalan élet
után rajongva, feleségét elhagyta. Megtérését Péczelihez hasonló módon
magyarázza, nem látva szakadékot a középkorú és az öregkori La
Fontaine között. Macher Edének, több középiskolai francia tankönyv
szerzőjének a sorai arról tanúskodnak, hogy bár a Taine-féle korszerű
felfogásnak is voltak már hívei Magyarországon, konzervatív tanári
körökben tovább hatott az előző generációktól örökölt La Fontaine-
portré.

A 20. században jóval nagyobb érdeklődés nyilvánul meg Magyar-
országon La Fontaine iránt, mint bármikor azelőtt. A századforduló
idejére megerősödött magyar polgárság körében érthetően megnő a
polgári józanságra és gyakorlatiasságra oktató költő népszerűsége, aki-
nek műveit ekkor már az iskolai franciatanítás is terjeszti. Hegedüs
Árpád francia irodalomtörténete, az első önálló, magyar szerző tollából
született ilyen jellegű munka, rendkívüli rokonszenvvel ír La Fontaine-
nek, „a franciák Homéroszá”-nak egyéniségéről, s megrója az őt kevésbé
becsülő kortársakat.¹⁸ Az érdeklődés megsokszorozódását jelzi a művé-
szi fordítások számbeli gyarapodása is. Zempléni Árpád,¹⁹ Vikár
Béla²⁰ és Jakab Ödön²¹ mellett olyan nagy nevek tűnnek föl a fordí-
tók sorában, mint Kosztolányi Dezsőé, aki a Nyugat 1916-os évfolya-

¹⁶ Barbarics L. R[óbert]: *Péczeli József mint mesetrő*. EPhK 1881. 663.

¹⁷ Macher Ede: *A mese és Lafontaine*. Pozsony, 1891.

¹⁸ Hegedüs Árpád: *A francia irodalom története*. Szentgotthárd, 1910. 51–53.

¹⁹ Pl.: A Hét, 1904. jan., 181.; Budapesti Szemle, 1904. 327. szám; 1906. 352. szám.

²⁰ Előszőr: Budapesti Szemle, 1908. 373. szám.

²¹ La Fontaine: *Mesék*. Bp., 1921.

mában²² négy mesét ültet át, s Babits Mihályé, akinek *Erato* című kötetében három széphistória szerepel La Fontaine műveiből.²³

Természetes, hogy ezek után a közönség még többet szeretne tudni a költő egyéniségéről. Megszaporodnak a La Fontaine-ről írott előszavak, tanulmányok; ezekben a korábbiakhoz képest jóval kevesebb életrajzot találunk, s annál többet La Fontaine költészetéről, annak moráljáról és társadalomkritikájáról. 1920-ban megalakul Magyarországon a La Fontaine Irodalmi Társaság, amelynek baloldali, polgári humanista tagjai a faji és a nemzetiségi gyűlölet ellen harcolnak, s a költő művei ehhez nyújtanak nekik segítséget. A társaság által kiadott első teljes magyar La Fontaine mese-kiadásban (1926, fordítói: Kozma Andor, Telekes Béla, Vikár Béla, Zempléni Árpád) ezért emeli ki Vikár Béla, a társaság elnöke, hogy La Fontaine „emberszeretet dolgában is fölötte áll legtöbb kortársának”.²⁴ Íme az első olyan jellemzés Magyarországon, amelyik La Fontaine humanizmusát hangsúlyozza, s ez összefüggésben van a róla elnevezett társaság nemes törekvéseivel egy mindjobban faszálódó korban. A régebbi valláserkölcsi fenntartásokat egyre inkább a megértés, a rokonszenv váltja föl, mint például Benedek Marcell 1926-ban megjelent Irodalmi Lexikonában: „La Fontaine, az ember, vidám epikureus volt, akinek cselekedetei nem mindig fértek össze a polgári morállal; de őszinte, természetes, szeretetreméltó egyéniség.”²⁵ Hasonlóképpen látja Babits *Az európai irodalom történetében*: „Ez a La Fontaine az életben is úgy látszik, kedves egy csirkefogó volt.”²⁶

A felszabadulásig további három kötet látott napvilágot a francia költő műveiből: Tiboldi Lászlótól egy harminc mesét tartalmazó válogatás 1935-ben; az 1926-os teljes mesegyűjtemény második kiadása 1942-ben; valamint Radnóti Miklós nevezetes La Fontaine-fordításai 1944 elején. Tiboldi László, Vikár Bélához hasonlóan, szintén polemizál azokkal, akik merev előítéletekkel közelednek a költőhöz. „Csak a nyárspolgárok róják meg az ő szempontjukból »nem egészen kifogástalan« életét.”²⁷ A pozitív értékelés annál fontosabb Tiboldi számára, mivel nála fegyver La Fontaine: a mindjobban erősödő német terjeszke-

²² IV. köt. 748–750.

²³ Babits Mihály: *Erato*. Wien, Hellas Verlag, 1921. 43–65.

²⁴ *La Fontaine Összes meséi*. Bp. 1926. 7.

²⁵ Benedek Marcell: *Irodalmi Lexikon*. Bp. 1926. 649.

²⁶ Babits Mihály: *Az európai irodalom története*. Bp. 1957. 199.

²⁷ *La Fontaine válogatott költeményei*. Fordította és előszóval ellátta Tiboldi László. Bp. 1935. 45.

dés korában általa is igyekszik szorosabbra fűzni a francia–magyar szellemi kapcsolatokat. Hiszen – mint írja – „szellemi létünket a német segítség nélkül is sokkal jobban ki tudtuk volna fejleszteni a latin nemzetek kultúrájára támaszkodva [. . .]”.²⁸

A második teljes magyar La Fontaine mese-kiadás előszavában viszont Hankiss János újra a keresztény morál mérlegére teszi a költő egyéniségét, s több negatív vonást mutat ki nála. „Az élet külső körülményeivel szemben egy kissé szántsándékkal is gyámoltalan”-nak tekinti,²⁹ s ez a „szántsándékkal” kifejezés határozottan elmarasztaló érvényű. Másik hibáztatható tulajdonsága La Fontaine-nek – Hankiss szerint – a lustaság szeretete. (A következő évben Radnóti hívja majd fel a figyelmet arra, milyen tudatos szerepjátszás ez a lustaság, s hogy épp ezért nem szabad komolyan vanni.) Hankiss János felfogásában a késő öregkori La Fontaine egyénisége a leginkább pozitív. „Élete végén megtisztult és megacélozott” – írja, s a megtérést még többre becsüli, mint annak idején Péczeli. Látható tehát, hogy a konzervatív erkölcsi felfogással megközelített La Fontaine-kép még a 20. század derekán is kevés megértést tanúsít a francia költő negatívnak érzett tulajdonságai iránt, s hogy Vikár Béla, Benedek Marcell, Babits Mihály vagy akár Tiboldi László véleménye után ez mennyire anakronisztikusnak tűnik már.

Forradalmi változást jelent a La Fontaine-portrék sorában Radnóti Miklósnak a haláltáborok árnyékában írott előszava 1943 augusztusában. A fordítói munka Radnóti számára nemcsak egzisztenciális kérdés publikációs lehetőségeinek összeszűkülése idején, hanem az önkifejezésnek egyik formája is. Ezért figyel föl új, előtte még nem hangoztatott szempontokra. La Fontaine „a felületes megfigyelő szemében kéregető és hízelgő udvaronc”, de csak azért játssza ezt a szerepet, „mert nem szereti a kényelmetlenséget”. Valójában „szabad ember”, „önmagához szigorú művész, egyike kora legnagyobb lázadóinak”.³⁰ Magcáfolja Radnóti a lustaság vádját is (amelynek egy évvel korábban Hankiss János még hitelt adott): „Sokszor hetekig, hónapokig semmit sem csinál, csak él. De sokszor meg hetekig, hónapokig dolgozik egy versszakon. Mert érdekli, mert fontos neki. Megtalálták egyik meséjének első vázlatát s kiderült, hogy a könyvben megjelent kész mesébe az első

²⁸ l. m. 8.

²⁹ *La Fontaine Összes meséi*. II. teljes magyar kiadás. Bp., 1942. Hankiss János előszava, 4.

³⁰ Jean de La Fontaine: *Válogatott mesék*. Radnóti Miklós fordítása. Bp., Franklin Társulat, 1947. 5.

változatból csak két sor került át.”³¹ A lustaság tehát csak legenda volt, egy jól átgondolt szerepjátszásnak a része. Ennek a szerepjátszásnak a céljait elemzi tovább Radnóti, állandóan felhíva a figyelmet a látszatok mögött lappangó lázadásra, szabadságszeretetre. „A »bonhomme« valójában anarchista. Ha unja a társaságot, fölkel és sétálni indul. Meghívják ebédre, ebéd után érkezik. Ez még napjainkban is súlyos vétség, nem a La Fontaine századában. De néki szabad volt. Elérte azt, hogy »nem vették komolyan«.”³²

Az a szabadságszeretet, amely a Radnóti által megrajzolt portréból kibontakozik, Radnóti saját szabadságszeretetének a megfogalmazása is. Az üldözött költő számára a fordítói munka és a tartalmas bevezető tanulmány megírása arra is lehetőséget nyújt, hogy elmondhassa saját, másképp már ki nem fejezhető gondolatait, hisz La Fontaine egyéniségét, eszméit rokonnak érezheti a sajátjával. Ezért ismeri fel a magyar irodalomban legélesebb szemmel a meseköltőben a lázadót, a hazug társadalmi normák ellen izgatót, a szabadság rajongóját. Ez a szemlélet jelentős hatást gyakorolt a felszabadulás után keletkezett magyar La Fontaine-portrékra is.

1945 után minden korábbi periódushoz képest gazdagabbá válik hazánkban a La Fontaine-irodalom. A Szépirodalmi Könyvkiadó 1954-es válogatott kötetében³³ például a régebbi, Péczelitől, Verseghytől, illetve Vikár Bélától, Kosztolányitól és Radnótitól származó tolmácsolások mellett olyan jelentős kortárs költők szerepelnek fordításaikkal, mint Áprily Lajos, Jékely Zoltán, Kálnoky László, Nemes Nagy Ágnes, Szabó Lőrinc és Weöres Sándor. Ez a kötet rövid időn belül három további kiadást ért meg.³⁴ 1957-ben Jean Effel illusztrációival jelenik meg egy újabb válogatás,³⁵ ugyanabban az évben pedig a költő magyarországi ismeretének jelentős bővülését jelenti az, hogy Rónay György külön kötetben kiadott La Fontaine-fordításai³⁶ között tizenegy széphistória (conte) is szerepel: ezeket a kritika nálunk hosszú ideig szinte alig méltányolta. Néhány évvel később, 1963-ban már egy olyan

³¹ I. m. 6.

³² Uo.

³³ La Fontaine: *Mesék*. Az előszót és a jegyzeteket írta Gyergyai Albert. Bp. 1954.

³⁴ Bukarest, 1954.; Bp., 1955.; Bratislava, 1955.

³⁵ La Fontaine: *Állatmesék*. Válogatta és jegyzetekkel ellátta Bíró Lívia. Bp. 1957.

³⁶ La Fontaine: *Mesék és széphistóriák*. Bp., 1957.

válogatás is megjelenik (Babits, Rónay és Jékely tolmácsolásában), amelyek nem a meséket közli, hanem kizárólag széphistóriákat.³⁷ A felsorolt köteteken kívül természetesen számos más francia költői antológia is tartalmaz La Fontaine-verseket.³⁸

Az ekkor keletkezett tanulmányok közül Gyergyai Albertnek az 1954-es kiadáshoz írt előszava emelkedik ki. A tudós felelősségével, olykor kétkedő hangnemben beszél a költő életének rendelkezésünkre álló, hiányos és olykor ellentmondó adatairól, mint például arról, hogy egy vallásos könyv elolvasása állítólag elég indíték lett volna a szerzetbe lépéshez. „Kissé renyhe, álmatag és szórakozott”³⁹ ifjúnak ismerjük meg őt Gyergyai Albert jellemrajzából, de ezt a renyheséget, Radnóti-hoz hasonlóan, ő sem rója föl neki, sőt éppen „a polgári léttel összeférhetetlen lustaságának” tulajdonítja „állandó szellemi készenlété”-t, azt, hogy „le tudta győzni a szokás és a kényelem kísértését, egyszóval hogy költő lett, s nem maradt meg erdészeti és halászati felügyelőnek”.⁴⁰

Még erősebben érződik a Radnóti által megrajzolt kép hatása Rónay Györgynek (1957-ben megjelent La Fontaine-fordításai elé írott) előszavában: a látszatra lusta, szórakozott költő, aki hanyagul öltözködik, akinek lomposága „anekdotába illő”, valójában kora társadalma ellen lázad fel.

Ezt a lázadást hangsúlyozza a korabeli publicisztika is. A „Művelt Nép” V. J. monogramú kritikusa például az 1954-es kötet kapcsán leszögezi, hogy La Fontaine „a világirodalom legszabadabb szellemei közé tartozik”, s némi túlzással ezt írja róla: „[. . .] korának nagy francia költői és társadalombíráói közül senki sem vette észre a vidék sínylő szegénypéjét, csak ő [. . .].”⁴¹

Sokoldalúan mutatja be La Fontaine-t Lengyel Dénes 1963-ban megjelent tanulmánya. Árnyalt különbséget tesz a költő tényleges szórakozottsága, feledékenysége és állítólagos együgyűsége között, megvédve őt ez utóbbi vádaskodástól. Alapos vizsgálat alá veszi a Radnóti által már kimutatott szerepjátszást, s e mögül igyekszik kibontakoztatni a költő igazi arcát. La Fontaine „a kor legfüggetlenebb személyévé válik”, s épp „szerepjátszásának köszönheti, hogy szatíráját nem veszik komolyan. Még a királyt is megcspikkedheti, pedig ezt rajta kívül senki

³⁷ La Fontaine: *A szerelmes kurtizán*. Bp. 1963.

³⁸ Pl.: *Francia költők antológiája*. Bp. 1958.; *A francia líra kincsháza*. Bp., 1961.; *Francia költők antológiája*. Bp. 1962. (Ez utóbbinak második kiadása: *Klasszikus francia költők*. Bp. 1963.)

³⁹ 8. p.

⁴⁰ I. m. 9.

⁴¹ „Művelt Nép”, 1954. okt. 31.

sem próbálja meg ebben a korban.”^{4 2} La Fontaine a nép szemléletét teszi magáévá, műveivel a szegények tanácsadója akar lenni. A céltudatos, lázadó szándékot Lengyel Dénes La Fontaine költői ajánlásaival is illusztrálja. „Vannak olyan szövegei, amelyekről nehéz megállapítani, mi több bennük, a hízelgés-e vagy a szemtelenség”, például a Condé herceghez írt sorok: „Nem hiszem, hogy Őhercegsége úgy meg tudja kötni az én nyelvemet, ahogy emberek millióinak a karját megkötötte . . . Nagy Sándor mindent erőszakkal akart megoldani. Attól tartok, hogy Hercegséged ebben a vonatkozásban egy kissé emlékeztet rá . . .”^{4 3}

*

Nem törekedhettünk teljességre a magyar La Fontaine-portrék sorának fölvázolásában, s a költő népszerűsége nyomán bizonyos, hogy ez a sor a jövőben is folytatódni fog. A legfontosabb tanulságot azonban már az eddigiek alapján is levonhatjuk. A magyar kritika sokszor egy mástól igen különbözően mutatta be La Fontaine-t, az embert. Ezekben a különbségekben nemcsak a francia kritikák hatása játszott szerepet, a La Fontaine-kép fejlődése magán a francia szakirodalmon belül, hanem a magyar tanulmányok keletkezésének körülményei, a tanulmányírók társadalmi-politikai törekvései is. Ezért kapott nagyobb súlyt a bűnbánó, öreg La Fontaine a keresztény tendenciájú tanulmányokban, ezért hangsúlyozták emberszeretetét a két világháború közötti időszak polgári humanistái, ezért látott benne a hazug társadalommal konfliktusba kerülő szabad embert Radnóti, s ezért emeli ki szatíráinak kemény társadalombírálata mellett fellépésének éppenséggel nem „bonhomme”-ra valló bátorságát a felszabadulás utáni irodalomtörténetírás. Így a magyar La Fontaine-kép változásai nemcsak a francia–magyar kulturális kapcsolatoknak, hanem a magyar irodalom- és művelődés-történetnek is tanulságos dokumentumai.

GÁLFFY SÁNDOR

MIKOR ÍRTA TINÓDI AZ EGRI VÁROSTROM HISTÓRIÁS ÉNEKÉT?

Az irodalomtörténet úgy tartja számon, hogy Tinódi Sebestyén Eger vára 1552. évi ostromáról szóló nagy terjedelmű históriás énekét röviddel a küzdelem után a helyszínen végzett adatgyűjtés nyomán 1553-ban

^{4 2} Lengyel Dénes: *La Fontaine*. Bp. 1963. 86.

^{4 3} I. m. 87.